

ועד ליל שבת

חכמת מוסר והארת דרך

מרבין ראש הישיבה הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

על סדר מסכת אבות

עם פירוש רבינו יונה

וכבר מצינו בסדר עולם רבה (פרק ל') שהראה הקב"ה למשה "דור דור ודורשיו, דור דור וחכמיו, דור דור ופרנסיו, דור דור ושופטיו, חכמי דור דור", ולפי פשוטו צריך ביאור מהי הכפילות 'דור דור וחכמיו' ו'חכמי דור ודור', אלא על כרחך יש חכמים שהם חכמים בתוך הדור, ויש חכמים שהם של הדור, שעל ידם עוברת מסורת התורה, ודו"ק.

ומרן החזון איש התבטא בלשון קדשו ואמר ש'מסיני קיבלנו את הגרעק"א וקיבלנו את הקצות החושן', אלו הם הספרים שקיבלנו וזאת היא התורה המסורה בידינו.

כל אחד יכול לראות שבמשך הדורות נעשו ספרים עד אין קץ, לא יספרו מרוב, ובכל זאת בתוך בית המדרש נכנסו ספרים ספורים ותו לא - אותם ספרים נודעים שהיו בימי קדם, כי ירושה היא לנו מאבותינו וקבלה היא בידינו איש מפי איש מה לקבל יותר ומה לקבל עוד יותר, וכל זה כמובן בלי להפחית כמלוא הנימא מגדולתם של ראשונים, שאין אנו בפניהם אלא ככלב המלקק מן הים.

לדוגמא יתכן שניקח דין מהשולחן ערוך כגזירה גמורה שאין לך רשות לערער אחריה, ואילו מאידך גיסא נכריע דלא כתשובה מפורשת משו"ת אבקת רוכל, וכיצד הדבר יתכן, הלא את שניהם חיבר מרן בעל הבית יוסף זצ"ל, ויתכן שאף באותו יום ובאותה שעה... אלא שזה נתקבל לנו מסיני כדבר מוחלט וזה לא, והכל מצד הספר עצמו, בלי שום קשר לרום גדולת הרב המחבר כבודו במקומו מונח.

ויש על כך דברים מפורשים בתומים סי' כ"ה (כללי תקפו כהן סי' קכ"ג) שכתב, שפשוט וברור שהרבה ממה שפירשו המפרשים והעמיסו בכוונת הרמב"ם ועוד ראשונים לא עלתה על ליבם כזאת מעולם, אך מכל מקום דברי אמת הם, כי ספרים אלו נתקבלו לנו על ידי גזירת מלך שקבע שהם יהיו חלקנו ונחלתנו, ולכן אף שמצד הכותב לא היתה כזו כוונה עדיין מצד המילים הרי כל מילה ומילה יוצאת מפי השליט, ומפי עליון לא תצא הרעות.

מכאן אגב יש תשובה לאותם טועים שחידשו לדינא, שמצד אחד משמע לפום ריהטא בפרי מגדים שפאה נכרית מותרת, ומצד שני מבואר בספר המגיד (שהוא ספרו של הפמ"ג על התורה שחלקים ממנו נמצאו ונדמ"ח) שהפמ"ג חזר בו ואסר לנו את המותרות, ולפי האמור דברי הבל הם, מבלי להתייחס לגופם של דברים, דמה ענין הפרי מגדים שנתקבל כמורה הוראה אשר מבלעדיו לא יניף איש את ידו לבין ספר המגיד, הלא זה נתקבל וזה לא, ומה בכך שאת שניהם כתב רבי יוסף תאומים.

ואדרבה, אם כעת יתחיל כל אחד לנסות ללמוד את כל מה שהתחבר במשך הדורות הרי יצא קרח מכאן ומכאן ולא יעלה בידו מאומה, כי לא ניתן במציאות ללמוד דברים רבים כל כך, ואין לנו אלא לתפוס את המועט, את הדברים העיקריים, את אותם הספרים שנמסרו לנו (אמנם כמובן כל ספר שיהיה לא גרע מחברותא שיוכל להוסיף בחידוד הסברא, אולם זה רק בתורת תוספת ולא בתורת עיקר).

כל אותם שתרים ומחפשים אחרי חדשים מרחוק באו, להוסיף עוד ועוד מפרשים וקדמונים מתוך גנוזות עתיקות, לא מועילים כמעט ולא כלום, שהרי מה תועיל לאומה כל הדפסת מאות המפרשים בקיבוץ אחד, טוב מעט בכוונה מהרבות בלא כוונה.

ובידי הוה עובדא בעת הדפסת ספרי 'נתיב בינה' הראשון, 'מקנת כסף' על עניני עבדים, שקמתי ועליתי ירושלמה אל מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ושאלתיו האם ניתן להדפיס את הספר ממעשר כספים. ענה לי הגר"ש שלא. העזתי והקשיתי, שהרי הלכה פסוקה היא (עיין דרישה יו"ד סי' רמ"ט) שמשאילין ספרים ממעשר כספים. השיב לי הגר"ש שזה דוקא בזמנם, אבל כיום, שבארוננו של כל אחד עומדים שלוש מאות ספרים כאבן שאין לה הופכין, ממילא אין בהדפסתם משום הפצת תורה כלל...

גדולה מזו שמעתי ממרן הגרא"מ שך זצ"ל, כי פעם הרציתי לפניו קושיא על אחד מגדולי האחרונים מירושלמי מפורש, והוא לא השיב. שבתי ושאלתי שהרי קושיא מפורשת היא זו, ומה שייך לבאר אחרת. ענה לי מרן הגרא"מ: להקשות על אחרונים מירושלמי - זה אינו מן המידה, הרי לנו עצמנו בעיירה לא היה כי אם ירושלמי אחד ותו לא... וכיוצא בדבר העיד בפני אאמו"ר הגאון זצ"ל, שלמרן החזון איש לא היה ש"ס פרטי משלו, והיה שואל משכניו ומקרוביו כל פעם מסכת אחרת שנצרכה לו.

ואדרבה ואדרבה, הסיבה שפעם צמחו גדולים כל כך כי לא היו להם דברים רבים כל כך שהציפו את ראשם, היה להם את הדברים היסודיים והמוכרחים ותו לא, ואני עצמי הכרתי כמה מגדולי ישראל ממש שלא ידעו על הסוגיא אפילו מה שיודע כיום בחור רגיל מן השורה, והיא הנותנת.

וכבר אמר בזמנו מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל, שהסיבה שלא צומחים כיום גדולי ישראל כבדורות עברו היא מחמת שפעם לא היו שני דברים שיש היום, לא היו טלפונים ולא היה אוצר הספרים...

יש בדברים האמורים בבחינת תן לחכם ויחכם, וכמובן על כל אחד לקבלם בצורת ההבנה הראויה בזהירות יתירה, לקנות דעה ולהגדיל תורה ולהאדירה.

"הוּוּ מְתוּנִים בְּדִין":

'בא להזהיר על הדינין משאר הוראות':

כתב רבינו יונה: "למורים הוראות ולפוסקים את הדין אמרו לבל יסמכו במחשבה ראשונה אך בהמתנה גדולה ובעיון הדק, לבל יטעו בשיקול הדעת, כי האדם הממהר להורות נקרא פושע, ואף על פי שחשב לומר האמת אין זה שוגג אך קרוב למזיד הוא